

Ko pri luči pa v hiši Zamerzi mu, ter zažene
Deček svojo pest odprè, Černo spako tjà ob tlà,
Gerdo muho v perišči Nima vrednosti nobene
Lazit' vidi sim ter tjè. Črna zanj kresničica!

Marsikaj se nam dozdeva
Pri temóti lepega;
Toda pri svitlobi dneva
Vid'mo vse kaj družega.

Ivan Zarnik.

Bitva pri Sisku.

(Po verjetnih spisih za mladino spisal Ivan G.)

Gotovo je že kedó izmed vas videl v spodnjem oddelku národnega muzeja v Ljubljani v zadnej sobi na desnej strani visečo veliko podobo. Ta podoba nam predstavlja bitvo pri Sisku 22. junija 1593. leta. Predno vam to podobo bolj natanko popišem, povedati vam hočem nekoliko o tej bitvi in sploh o onem žalostnem času, ko so ljuti neverniki Turki neprenehoma nadlegovali našo domovino in kristjane.

Leta 1408 prišle so prve turške čete v našo kranjsko deželo in sicer prišle so najpred v Metliko, majhno mestice na Dolenjskem; leta 1418 soznanilo se je blizu 1000 Kranjcev pod vodstvom gospoda Auersperga v velikej bitvi pri Radgoni s temi gerdimi sovražniki naše sv. vere. Od te dóbe so neverniki vedno dohajali v naše dežele, deloma v rednej vojni, deloma so pa tudi priderli kakor roparji.

V tej dóbi pri nas ni bilo še nikakoršne prave vzajemne armade, ampak skoraj vsaka dežela, vsak kraj moral se je varovati sovražnika in ravno proti Turkom so se večkrat hrabro deržali Slovenci, med katerimi so živeli o istem času v pervej verstí junaci: Kacijanar, Kisel, Lamberg, Lenkovič, Turn in Andrej Turjaški, kateri poslednji je tudi slavno premagal Turke v bitvi pri Sisku dné 22. junija 1593. leta. Med vsemi boji z neverniki je gotovo najznamenitejši boj pri Sisku.

Leta 1592 je Hasan-Paša vpervič oblegel Sisek, ali krepko so ga odbili hrabri Hrvatje in Slovenci; kajti dobro so vedeli, ako jim Turek vzame Sisek, narobe jim pojde potem vse. — Kmalu po tem prvem naskoku sezidal je Hasen-Paša Petrinjsko terdnjavo.

Hasan-Paša je bil jako ljut sovražnik kerščanstva; bil je v svojej mladosti kristjan in še celó benediktinsk menih, ali hudobnost ga je zapeljala v tabor neverstva in tako je postal velik nasprotnik kerščanstva.

Ko je izveršil zidanje Petrinjske terdnjave, začel je z začetkom leta 1593 nabirati po Petrinjskem kraji novo armádo, hoté še enkrat napasti Sisek. Nabral je okolu 25 do 30 tisoč ljudi in mnogo topov. 1. junija 1593 l. zbral je to armádo pri Banjiluki in je prišel 16. junija pred Sisek. Ta terdnjava stoji blizu tam, kjer se izliva reka Kolpa v Savo. Prostor je bil o istem času svojína Zagrebske stolne cerkve in poveljevala sta tam dva duhovnika, Blaže Jurak in Matija Fintić.

Hasan-Paša je ukazal neprenehoma streljati na terdnjavo; pri tej priliki je bil ubit poveljnik Matija Fintić, katerega je zadela velik kos železa od terdnjavinih vrat, ter je tako žalostno smert storil. Razen njega je še drugih 12 vojakov bilo mrtvih pri tem napadu.

Ali kjer je sila največja, tam je tudi božja pomoč najbližje. Branitelji pošljejo banu Erdödiu poročilo in prošnjo za pomoč, ob enem tudi Ruprehtu Egenberškemu. Oba obljubita pomoč in kmalu se je začelo zbirati mnogo vernega ljudstva pod bojno zastavo v pomoč braniteljem pred Siskom. Najpred pokličejo hervaško plemstvo pod orožje, potem prideta Andrej Turjaški, ki je bil višji poveljnik in general v Karlovcu, in nadporočnik Alban Groszwajnski, katerima se je naročilo, da urno prideta s svojimi ljudmi v pomoč. Vsi pridejo. Rupreht Egenberški ukaže napraviti most čez Savo ter pelje dne 19. junija svojo trumo čezenj; v Turopolji se združi s trumo Andreja Turjaškega.

Skupno število kristjanskih vojakov iznašalo je blizu 4000 mož. Prišli so: Andrej Turjaški s 300, Adam Rauber z 200, Krištof pl. Obručanski s 100, Rupreht Egenberški s 300, Tomaž Erdödi, hrvatski ban, s 1240, Melhijor grof Rödgerski s 500, Alban Groszwajnski s 400, Peter Erdödi, stotnik Uskokov s 500, Štefan Tahi z 80 husarji, Martin Pječnik s 100, Jurij in Zigmund Paradajzar s 160, Ferdo Vajdner s 100 možmi. Tedaj je bilo vseh skupaj 3980 mož. — 20. junija pridružil se je tej armadi še nekoliko vojakov pri Šelinu in 21. so prenočevali vojaki v Novem gradu. Tu so pričakovali še grofa Zrinjskega, kateri je imel pripeljati svojo trumo, pa ga ni bilo, ker so se mu na poti stavile zapreke. Poveljniki so se posvetovali, ali hočejo napasti nevernika ali čakati, da on napade kristjane; slednjič so vendar po predlogu Andreja Turjaškega sklenili, da napadejo Turke, kajti Turjaški jim je navdušeno rekel: „Na število ljudi ne smemo misliti, ampak Vsemogočnega moramo prositi za zmago!“ Drugega dne, to je 22. junija na dan sv. Ahacija so tedaj sklenili napasti nevernike.

Tri dni pred ovem sklepom je Peter Erdödi s svojimi vojaki, katerih je bilo le 100, premagal 500 Turkov, kateri so se derznili iti čez Savo, da bi kristjanom zaperli pot do Siska. Ta zmaga je kot dobro znamenje navdušila kristjansko armado.

22. junija zjutraj šli so kristjani Turkom naproti. Hasan-Paša je šel s trumo, kateri je bil poveljnik Memi, svorniški beg, čez Kolpo. Svojo veliko množico vojakov je skril v lesovje, ter je hotel na ta način privabiti kristjane do tja, da bi je potem dobil v svoje središče. Zadej je bila reka Kolpa, na levi reka Odra, katera se je ravno tam izlivala v Kolpo; na desni je bil most, čez katerega je bil prišel in kateri mu je imel služiti, da bi združil svoj tabor z glavno armado, ki jo je pustil unkraj reke Kolpe.

Hasan je vzel s seboj le 18000 vojakov, jedro svoje armade na to stran. Kristjanska armada delila se je v tri čete, katerih prvo je vodil ban Erdödi, drugo Andrej Turjaški, tretjo Rödern.

Med 10. in 11. uro imeli so naši nasprotnika napasti. Hrvatje in husarji pod poveljstvom Erdödiem so napadli 1000 konjikov, katere je Hasan izbral in jih postavil kristjanom nasproti. Kristjanje so se pa morali umakniti do armade Andreja Turjaškega, ker niso mogli izdržati prvega ljutega napada nasprotnikovega. Andrej Turjaški ukaže zdaj svojim, da se berž pomaknejo

naprej, in sedaj so jeli naši sekati z združeno silo Turke tako, da se je Hasan začel umikati proti mostu, kjer je mislil svoje bežeče vojake zopet nazaj zavrniti. Ali to se mu ni posrečilo, kajti Štefan grof Blagaj in Jakob pl. Prank sta se bila že poprej primerno pomaknila nazaj in sta obsedla most. Hasan sè svojo trumo se pa ni imel kam obrniti in tako se je množina Turkov potopila v reki Kolpi. Le 3000 nevernikov je odneslo peté, vsi drugi so bili ubiti ali potopljeni, ali pa vjeti. Kristjani so si pridobili 2000 konj, mnogo dragocenih biserov, mečev, krasnih oblek in še drugih vrednosti.

Med onimi, ki so se v reki Kolpi utopili, bil je tudi Hasan-Paša sam, potem Mehmet, paša hercegovinski, Sultanov bratranec, 12 begov in mnogo drugih poveljnikov višjega in nižjega stanú.

Hasanovemu in Mehmetovemu truplu so odsekali glavé ter jih na drogove nateknili, da jih je vojno ljudstvo potem ogledovalo.

Dné 22. junija okolu dveh po poludne šli so zmagovalci v osvobodeni Sisek. Trikrat so obšli mesto in se vsakikrat vergli na kolena zahvaljevaje se Vsemogočnemu za podelitev tako slavne zmage, katera bode véčno vpisana z zlatimi čerkami v zgodovinske knjige našega národa!

Po vseh krajih se je razposlala ta vesela novica.

Dné 28. junija se je podal Andrej Turjaški zopet nazaj v Karlovec. Topovi so neprenehoma gromeli in pred verlim premagalcem nesli so na dolgih dřogih dvoje odsékanih glav turških poveljnikov, 6 imenitnejših zastav in turški boben. Zmaga je bila dobljena in povsod so navdušeno pozdravljali hrabrega zmagalca.

Papež Klemenš VIII. je pisal lastnoročno zahvalo verlemu Andreju Turjaškemu ter ga priporočil vsemogočnemu Bogú.

Národna pesem milo opéva to slavno zmago, katera je odločila, da so neverniki mirovali. Pašin plašč je bil v Ljubljano poslan in tù v mašni plašč prenarejen; še dandenes se 22. junija, na Ahacijev dan, o katerem so naši očetje zmago dobili, v njem sveta maša opravlja.

Zdaj vam pa hočem, kakor sem v začetku tega sestavka obljubil, še nekoliko povedati o podobi, ki je v ljubljanskem muzeji shranjena.

Ta podoba je bila izdelana kmalu po tej slavnej dogodbi, in je bila prenešena, ko so poderli staro stolno cerkev leta 1701, v knjižnico, ustanovljeno od škofa Sigmunda grofa Herberštajnskega in korarjev Prešerna in Talničarja; odtod so jo prenesli leta 1837 v národni muzej ljubljanski, kjer je še dandenes. Podoba meri brez lesenega okvirja 4 čevlje in 1 palec po visokosti in 6 čevljev 1 palec po dolgosti. Narejena je jako natančno; poljá, reke, gozdi in osebe so večjidel z zeleno barvo narejene. Opazovanja vredne so od zgoraj podobe svetnikov, trume kristjanov in nevernikov, kakor tudi terdnjave. Ako pogledamo podobe od leve strani proti desnej, vidimo na verhu prvo podobo sv. Ahacija, kateri derži v enej roki oljkovo vejico, v drugej palico. Na njegovega godú dan veršila se je bitva pri Sisku in kristjanje so se posebno njemu zahvaljevali za dobri izid te bitve. Drugi svetnik je Janez Kerstnik, potem sledi troje angeljev, izmed katerih meče prvi ogenj, drugi in tretji pa pušice v sovražni šotor. Šesta podoba je Kristus, ki derži desnico k višku blagoslovljajoč kristjanske trume, v levici pa derži križ; sedma podoba je sveti Lovrenc.

Turška armada, ki je ravno prišla čez Kolpo, se delí v tri oddelke, vsaki

sè 6000, tedaj skupaj 18000 možmi, kakor kažejo trakovi vihrajoči nad armado, na katerih je zapisano imé poveljnikovo in število njegovih vojščakov.

Kristjanski vojniki so v prvi trumi večidel konjiki, v drugi pa pešci. Kar se vidi vojakov na drugi strani reke Kolpe, so večidel Turki, sîm ter tja pa tudi kaka majhna četa kristjanov. Spodej v desnem ogli vidi se Karlovška terdnjava, proti kateri jezdi tropa konjikov. Pred temi nesó konjiki šest zastav in glavo Hasanovo, natakunjeno na drogu. Iz terdnjave prihaja druga tropa konjikov zmagalcem naproti.

Tudi so na podobi sledeči kraji zaznamovani: na gornjem konci na levi Mjaslavina (Moslavina), Astovica (Hrastovica), pod tem Brisa, Paritina in Št. Marjana, kakor tudi terdnjava Sisek; na desni Bedrina (Petrinja) in Brest. Med Petrinjo in Hrastovico stoji lesena hiša, imenovana Drežnik. — Žalibog mi ni mogoče prav natanko popisati vse, kar stoji na tej podobi, a ene prav kratkočasne podobe naj vendar še omenim. Na desni strani podobe stoji lovec, ter prav mirno méri sè svojo puško na jelena, kateri beži unkraj reke Odre, med tem ko se kristjani s Turki v najhujšem boji koljejo!

Naš neumerli pesnik V. Vodnik je v predgovoru k svoji pesmi za brambovce omenil imenitne dogodbe s temi besedami: „Peli so nekdanji naši očaki in Turke pobijali, peli so inu pod Sisek tekli, Hasan paša u Savo potopit inu če je Turk do nas perderl, so ga pognali, de so komaj nektiri razbojniki svoje peté unesli.

Narodnjak Ivan Kukuljevič Lakcinski pa je spisal na to prigodbo igro „Juran i Sofija“ ali „Turki pri Sisku.“

Sebičnost.

(Basen.)

Čebelica pride k bodičevji in je prosi, da bi si smela sterdî na njem nabrati, rekoč: „Dovoli mi, da serkam sladki sok iz tvojega cvetja, in si naredim med iz njega.“

„Nû, to ti že dovolim,“ pravi bodičevje, „ako mi za tó obljubiš polovico svojega medû.“

„Polovico svojega medû,“ odgovori čebelica, „potrebujem za svojo hrano, a polovico ga dam možu, ki mi je sezidal hišico, da me varuje in brani; tedaj vidiš, da tvoje želji nikakor ne morem ustreči.“

Ta pogovor je slišala poleg stoječa jablana. Berž pokliče čebelico, ki je že hotela proč zleteti, ter jo prav prijazno nagovori: „Ljuba čebelica, hodi sîni k meni! Tisoč cvetek bo kinčalo te dni moje široke in košate veje; naserkaj se ž njih sladkega soka, kolikor ti ga je drago zastonj, in kolikor ga potrebuješ v napravo svojega medû!“

Hvaležno sprejme čebelica to prijazno ponudbo, in dokler je bilo še kaj cvetja, prileti vsak dan k jablani, skerbno pa se ogiblje bodičevja, ki je bilo toliko sebično.

(Ch. H. Zimmermann.)